

Nr 163.

Av herr **Möller m. fl.**, *angående vissa ändringar i bestämmelserna rörande expropriation m. m.*

Bestämmelser om skyldighet för markägare att för tillgodoseende av allmänna intressen avstå mark mot ersättning hava länge funnits i svensk lagstiftning, men i äldre tider i jämförelsevis begränsad omfattning.

Redan enligt 1734 års lag (25 kap. 1 par. byggningsbalken) kunde expropriation ske för visst särskilt fall, nämligen för anläggning av landsväg. Under 1800-talet utvidgades expropriationsrätten vid olika tillfällen, främst genom förordningen den 20 november 1845 och den 14 april 1866.

Huvudsakligen avsåg man att möjliggöra anskaffandet av mark för kommunikationsändamål, för försvarsändamål samt för allmänna byggnader.

Emellertid beaktades även önskvärdheten av att genom expropriation av mark möjliggöra vissa företag, som voro av mera direkt ekonomisk betydelse för trakten. Sålunda kunde enligt 1866 års förordning expropriation av mark ske för vissa odlingsändamål, nämligen uttappning eller sänkning av sjö.

Sedermera ha ytterligare utvidgningar av expropriationsrätten skett.

Nu gällande bestämmelser om de ändamål, för vilka expropriation må ske, återfinnas i lagen den 12 maj 1917 om expropriation. Enligt 1 par. i nämnda lag kan expropriation äga rum bl. a. för tillgodoseende av olika lokala intressen av kommunal (punkt 4) och hygienisk (punkt 5) art, för beredande av bostäder (punkt 7), för vissa andra sociala ändamål (punkt 8) men även för tryggnad av skogsåterväxt (punkt 9) samt för »linbana, som är behöflig för ett företag av större gagn för orten» (punkt 12).

Såsom en påtaglig lucka i lagen måste anses, att under det mark kan exproprieras för vissa speciella anläggningar till företag, som äro av gagn för orten, kan däremot expropriation icke ske för anläggning eller utvidgning av dylikt företag. Det måste anses vara ur samhällelig synpunkt långt viktigare tillse, att icke genom svårighet eller omöjlighet att anskaffa erforderlig mark, helt förhindras uppkomsten eller utvecklingen av ett ur nationalekonomisk synpunkt önskvärt och för ortsbefolkningens utkomst betydelsefullt företag, såsom exempelvis ett sågverk eller en trämassefabrik vid mynningen av en större flottled.

Statsmakterna ha redan medgivit expropriationsrätt för att möjliggöra utnyttjandet av vattenkraft och torrläggning av mark (se nya vattenlagen), för att göra kalhuggen skogsmark skogbärande samt för att inom vissa områden åstadkomma tryggade bostadsförhållanden. I analogi härmed synes expropriationsrätt böra medgivas även i fråga om jord, som erfordras för kolonisations-

ändamål eller för utvidgning av ofullständiga jordbruk. Sannolikt är att en dylik rätt icke så ofta torde behöva tagas i anspråk, men dess förefintlighet skulle med all säkerhet befrämja frivilliga upplåtelse av odlingsmark.

Mot expropriationslagens bestämmelse att löseskilling skall erläggas motsvarande fastighetens fulla värde torde väl i princip intet vara att erinra. Men erfarenheten giver vid handen, att de ersättningar, som bestämmas, understundom sättas oskäligt höga, varigenom ointetgöres lagens syftemål att öppna möjlighet att till skäligt pris anskaffa mark för i lagen angivna ändamål. Det synes böra övervägas huruvida rättelse härutinnan kan vinnas. Att innan närmare utredning ägt rum angiva huru frågan bör lösas låter sig icke göra. Möjligen skulle en skyldighet för nämnden att motivera sitt beslut samt att till protokollet anteckna avvikande meningar kunna verka som ett korrektiv (jämför 41 par. expropriationslagen, som nu innehåller stadgande i motsatt riktning). Även andra utvägar kunna tänkas och böra bli föremål för övervägande.

Ett expropriationsförfarande är i regel jämförelsevis tidsödande och medför avsevärda kostnader.

Till undvikande av tidsutdräkt, och nedbringande av kostnaderna böra frivilliga överlåtelse befrämjas.

För närvarande gäller, att ersättning ej må bestämmas lägre än vad den exproprierande i målet erbjudit (38 par.) samt att den exproprierande skall vara pliktig att — med undantag varom nu ej är fråga — gälda all expropriationsmålets handläggning, expropriationsersättningens bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad.

Givet är emellertid att den exproprierande kan vara benägen att förlikningsvis, för att slippa dröjsmål och expropriationskostnader, erbjuda ett jämförelsevis högre lösenbelopp om han vet att det avgivna anbudet, därest detsamma avslås, icke längre blir av betydelse för expropriationsersättningens bestämmande. Och givet är också att markägaren är mera benägen antaga ett fördelaktigt anbud, om han vet att ersättningen av en nämnd kan komma att bestämmas till lägre belopp.

Och har förlikning ej kunnat komma till stånd synes det ej överensstämma med rättvisa och billighet att den exproprierande skall betala alla kostnaderna, även om ersättningen ej bestämts till högre belopp än vad som av honom förlikningsvis erbjudits.

Under återopande av vad sålunda anförts få vi hemställa att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t

dels begära förslag till sådana ändringar i gällande lag om expropriation, som erfordras för att bereda möjlighet till expropriation av mark för tillgodoseende jämväl av ovan angivna ändamål,

dels hemställa att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning huruvida ökade garantier kunna vinnas, att ersättningen bestämmes till belopp, som närmare än understundom är fallet motsvarar den i anspråk tagna markens verkliga värde, samt genom främjande av avtal under hand eller på annat sätt kostnaderna för ett expropriationsförfarande nedbringas, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen giver anledning.

Stockholm den 21 januari 1928.

Gustav Möller.

Rickard Sandler.

A. J. Bång.

Ernst Wigforss.

Olof Olsson.
